

**Доброго дня! Тема уроку. Стилiстичне забарвлення
фразеологiзмiв. Виразальнi можливостi фразеологiзмiв**

Увага! Виконанi завдання надсилати за електронною адресою:
moshev2020@icloud.com

ХІД УРОКУ

План заняття

1. Стилiстичне забарвлення фразеологiзмiв.
2. Виразальнi можливостi фразеологiзмiв.

https://www.youtube.com/watch?v=rORnQ_kOf3Q

Фразеологiзми (фразеологiчнi одиницi) – це стiйкi сполуки слiв, якi в процесi мовлення вiдтворюються як готовi словеснi формули. Фразеологiзм складається щонайменше з двох слiв: *зарубати на носi, розбити глек, як кiт наплакав, бити байдики, з душею, стрiляти з гармат по горобцях, не за горами*.

Окрему групу становлять фразеологiчнi вислови, у яких слова бiльшою мiрою зберiгають своє iндивiдуальне значення: *незлим тихим словом, мати велике значення, вовкiв боятися*.

До фразеологічних висловів належать **приказки** (лежачого не б'ють), **прислів'я** (доки сонце зійде, роса очі виїсть), **крилаті вислови** (краса врятує світ) та мовні кліше (мати велике значення).

Фразеологізми можуть вступати в антонімічні відношення: *тертий калач* – *жовтороте каченя*; *як викапаний* – *схожий як бульдог на носорога*; *аж іскри летять* – *як мокро горить*.

Особливо багата українська мова на фразеологічні синоніми: *рота не розкривати, не випускати пари з вуст, як води в рот набрати, справляти мовчанку, грати в мовчанку, прикусити язика, проковтнути язика, держати язик за зубами, ні гу-гу; на безриб'ї й рак – риба, у степу й хрущ – м'ясо, на безлюдді й Хома – чоловік і де немає співця, послухаєш і горобця*.

Фразеологізми одного синонімічного ряду можуть мати різні емоційні відтінки й стилістичне забарвлення, а отже, відрізнятися стильовою належністю: **книжний** вислів – *увести в оману*; **розмовний** – *збити з пантелику*, **вульгарний** – *пиндючити морду*; **знижений розмовний** – *дерти носа*. Саме синонімічне багатство дає підстави використовувати фразеологізми як стилістичний засіб.

**Щодо функціонально-стилістичних властивостей фразеологізмів,
виділяють три групи:**

що належать до розмовного стилю:	що належать книжним стилям:	стилістично нейтральні:
зарубити на носі, замакітрити голову, мати олію в голові, махати хвостом, пошити в дурні, похнюпити носа, тримати ніс за вітром, гопки скакати, наживати п'ятами, кури заклюють, душа радіє, потурати серцю.	наріжний камінь, зімкнути лави, усіма фібрами душі, перейдений етап, ставити з ніг на голову, називати речі їхніми іменами, два боки однієї медалі, за велінням серця, спочивати на лаврах, езопівська мова, ахіллесова п'ята, танталові муки, дамоклів меч.	спільна мова, залишити слід, розправити крила, милувати око, тішити себе надією, зламати слово, думка визріла, сумнів бере, перша ластівка, майстер своєї справи, довести ділом, рано чи пізно, в одну мить, на весь голос.

Основні джерела походження фразеологізмів

Мова народу	заварити кашу, тримати язик за зубами, дати гарбуза, нюні розпускати
Антична міфологія	сізіфова праця, нитка Аріадни, дамоклів меч, гордіїв вузол
Вислови релігійного походження	Хома невіруючий, терновий вінець, бути притчею во язицех
Усна народна творчість	(прислів'я, приказки): ліс рубаять – тріски летять, як Пилип з конопель
Крилаті вислови	без надії сподіватись (Леся Українка), мертві душі (М. Гоголь)
Професійно-технічні вислови	ланцюгова реакція, абсолютний нуль, на різних широтах.

Вправа 1. Випишіть фразеологізми.

Пасти овець, пальма першості, альфа і омега, напиться води, розділити спадок, рильце у пушку, альма-матер, дати на горіхи, обіймати посади, наступати на ноги, жити одним днем, обливатися водою, авгієві стайні, народитися в сорочці, обійти увагою, пекти вогнем, обернутися спиною, підкинути ідеї, вивести на чисту воду.

- З перших букв фразеологізмів має вийти прізвище кінорежисера, який екранізував твір М. Коцюбинського «Тіні забутих предків».

Вправа 2. Прочитайте. Визначте фразеологізми, розкрийте значення кожного.

1. Зневажити рідних — це втратити себе, відійти від свого берега, а до чужого не пристати, канути в Лету (М. Дмитренко). 2. Дух народу — незборима сила, коли не ждуть манни з неба, а товчуть просо, не заглядають комусь до рук, а діють (Ю. Яновський). 3. Коли людина не встане з колін, то вона не далеко зможе пройти (І. Драч). 4. Час — великий майстер розрубувати всі гордієві вузли людських стосунків (О. Писемський). 5. Я дуже вправний кухар! Можу навішати на вуха локшини, заварити кашу, підлити олії у вогонь (З Інтернету).

- До кожного фразеологізму доберіть слово-синонім або синонімічне словосполучення. Які з ужитих у реченнях фразеологізмів сягають корінням у Біблію або походять з античної міфології?
- Поміркуйте: чи можна назвати такі фразеологізми книжними? Відповідь аргументуйте.
- Які із використаних у реченнях фразеологізмів уживають в усному, побутовому, невимушеному, неофіційному спілкуванні? Як можна назвати такі фразеологізми (за аналогією до відповідно вживаних слів).

Вправа 3. *Попрацюйте в парах. Вибравши серед поданих фразеологізмів лише розмовні, уведіть їх (на вибір) у жартівливе висловлення «Як ми готувалися до контрольного тестування».*

Перейти рубікон, жити своїм розумом, народитися в сорочці, куряча пам'ять, не з заячого пуху, в'їхати на білому коні, бити лихом об землю, узяти ноги на плечі, вивести на орбіту, лясати точити, утерти носа, тягти кота за хвіст, держати хвіст бубликом.

- Визначте стиль складеного висловлення. Чи був стиль визначений добром ужитих вами фразеологізмів? У який спосіб?

Вправа 4. *Прочитайте. З'ясуйте стилістичну належність кожного речення.*

1. Хіба хтось створить сценарії для жанрового кіно: фентезі, комедії, детектива, бойовика — краще за професійного та ще й досвідченого сценариста? (З інтерв'ю) 2. Справдешній митець — то порив і протест, долаючи спротив суспільний і втому, неодмінно повинен нести свій хрест на гору найвищу, до отчого дому (П. Осадчук). 3. У двослівних назвах рослин, утворених за допомогою прикметників собачий, заячий, кінський, вовчий і под., міститься вказівка на дико рослисть рослини, непридатність її для людини: собача м'ята, заяча капуста, кінський щавель, жаб'яча кислиця (Л. Москаленко). 4. Є молодість — і є чим дорожити. То, може, страх водитиме за ніс? Життя боятись

— значить, і не жити. Вовків боятись — не ходити в ліс (П. Скунць).

5. Оголошення: «Навчу писати вилами по воді».

- Укажіть фразеологізми стилістично нейтральні (номінативні) та обмежені вживанням у певному стилі.
- Визначте прислів'я, витлумачте їх значення.

Вправа 5. Перепишіть фразеологізми, вибравши з дужок потрібні слова.

Замилювати (окуляри, очі); міряти на свій (лад, аршин); розпускати (ляси, нюні); (гордієві, авгієві) стайні; скинути ідола в (Дніпро, Лету); зарубати (на лобі, на носі); (геростратова, прокрустова) слава; (менторський, гамбурзький) тон; (дамоклів, сізіфів) меч; скриня (Пандори, Семіраміди); видно пана по (розмовах, халявах); (сфінксова, аріаднина) загадка; (геркулесові, ахіллові) стовпи.

- Витлумачте значення записаних фразеологізмів. Із трьома фразеологізмами складіть речення (усно).
- Що вам відомо про вжиті у фразеологізмах власні назви?
- Пригадайте фразеологізми, пов'язані із цими назвами, витлумачте їхні значення.
- Визначте фразеологізм, пов'язаний з історією Русі-України.
- Поясніть написання з малої літери присвійних прикметників, утворених від власних назв — імен.

Домашнє завдання

1. Засвоїти зміст §51 (с.173, 176).
2. Виконати завдання вправ: 594, 597.
3. Скласти есе на тему: «Роль застарілих слів і неологізмів у мовленні».
4. Виконати тестові завдання. Стилiстичнi можливостi фразеологiзмiв.
<https://naurok.com.ua/test/stilistichni-mozhливosti-frazeologizmiv-176218.html>